



# Allò que tal vegada s'esdevingué





**Joan Oliver**

**Allò que tal vegada  
s'esdevingué**

Introducció i propostes de treball  
de Pilar Puimedon



**educaula**





Educaula  
Collecció Les Eines

Collecció dirigida per Llorenç Soldevila  
Comitè assessor: Josep Camps, Xavier Cortadellas, Ferran Gadea,  
Dolors Requena, Fina Salord, Isabel Soler,  
Maria del Roser Trilla i Francesc Vernet

Primera edició en aquest segell: setembre del 2009  
Tercera edició: juny del 2010

© 1974 Hereus de Joan Oliver  
© de la introducció i les propostes de treball: 2008 Pilar Puimedon  
© d'aquesta edició: 2009 Grup Editorial 62, s.l.u., Educaula,  
Peu de la Creu 4, 08001 Barcelona

Disseny de la collecció: Ferran Cartes / Montse Plass  
Realització de la coberta: Tamara Sánchez

[www.educaula.cat](http://www.educaula.cat)  
[educacio@educaula.cat](mailto:educacio@educaula.cat)

La primera edició d'aquesta obra va ser publicada  
per Edicions Proa l'any 2008.

Fotocomposició: Edilínia, SL  
Dipòsit Legal: B-25.785-2010  
Impressió: Bookprint  
ISBN: 978-84-92672-22-6

PROHIBIT COPIAR  
TOTS ELS DRETS RESERVATS





## Introducció

«Jo no sé si vostès han mirat mai amb cura Joan Oliver: tots els trossos del seu cos tendeixen, amb obstinació, a seguir els dictats de la llei de la gravetat: sol posar el cap baix, és una mica carregat d'espatlles i en caminar no mou les cames endavant i endarrere, sinó lateralment. I les extremitats inferiors de l'americana i dels pantalons li acostumen a bellugar, balders. S'hi ha d'afegir, llavors, el llacet en lloc de corbata, pelleringo pansit. I la barba i els cabells blancs, que no li donen cap aspecte de venerable ancianitat, com escauria a una figura patrioticoliterària de setanta anys. La barba de Joan Oliver podria ésser una barba de captaire o de llibertí. Per ara, ell no es troba en cap d'aquestes dues posicions, encara que hi faci barrila en la seva poesia, amb tot això. Almenys, quant a captaire».<sup>1</sup>

BALTASAR PORCEL

## Vida

Joan Oliver, escriptor conegut en el camp de la poesia amb el pseudònim de *Pere Quart*, nasqué a Sabadell el 29 de novembre de 1899 i era el quart fill d'una família de l'alta burgesia de la ciutat. Féu els seus primers estudis als escolapis i posteriorment cursà la carrera de dret. El seu interès per les lletres el portà ben aviat a col·laborar al *Diari de Sabadell* i a escriure

1. Baltasar PORCEL, «Retrat amb farciment», dins Josep M. CASTELLET i altres, *De Joan Oliver a Pere Quart*, Barcelona, Edicions 62, 1969.





el primer recull de poemes, *Primícies*, l'any 1918. Uns quants anys després, aproximadament cap al 1923, fruit d'unes inquietuds literàries comunes, es formà el Grup de Sabadell, integrat pel mateix Joan Oliver, per Francesc Trabal i Armand Obiols. Aquests homes, provinents de la burgesia sabadellenca, s'incorporaren a l'avantguarda i prengueren contacte amb les darreres tendències de la literatura francesa a través d'algunes estades a París. El grup adoptà una actitud de revolta contra la burgesia, fet que es reflectí en la seva obra i en un seguit d'actes públics, que assoliren un important ressò social. Així, organitzaren «actes públics de provocació: antisopars, que tenien lloc en un soterrani il·luminat, només, per espelmes i que constaven d'una ració abundant de mongetes servides en cranis que les deixaven escapar de les conques buides dels ulls o pel forat de la boca; anticonferències, com la que Junoy, pulcre i refinat, hagué de donar assegut davant d'una taula al costat de la qual hi havia lligat un cavall que, des de feia hores, dipositava a terra els seus excrements».<sup>2</sup>

Cal destacar la seva important aportació a la literatura a través de la fundació, el 1925, de l'editorial La Mirada, que aplegà obres de gran qualitat. L'any 1926, Joan Oliver estrenà la seva obra inèdita *Una mena d'orgull* al Teatre Colom de Sabadell. El 1928 publicà un llibre de narracions, *Una tragèdia a Lil·liput*, i, un any després, al setmanari *Mirador*, l'obra de teatre *Gairebé un acte, o Joan, Joana i Joanet*. El 1934 aparegué *Les decapitacions*, primer recull de poesies signat amb el pseudònim de *Pere Quart*. El 1935 estrenà a Reus la comèdia *Cataclisme*.

La Guerra Civil fou una època important i activa per a l'au-

2. Joaquim MOLAS, *La literatura catalana d'avantguarda 1916-1938*, Barcelona, Antoni Bosch Editor, 1983, p. 98.



tor; lluny de mantenir-se al marge de la contesa, col·laborà activament amb el Govern de la Generalitat i amb la Conselleria de Cultura. Durant aquests anys publicà poesia, *Oda a Barcelona* i *Bestiari* (premi Joaquim Folguera 1936), l'aplec de contes *Contraban*, on també s'inclouia la comèdia *Cambrera nova*, i les obres de teatre *Allò que tal vegada s'esdevingué* i *La fam* (premi del Teatre Català de la Comèdia). El resultat de la Guerra Civil l'obligà a exiliar-se, primer a França i després a l'Amèrica del Sud, fet que l'abocà al pessimisme, accentuat posteriorment per la mort de la seva primera muller. En aquesta etapa estrenà, a Santiago de Xile, *L'amor deixa el camí ral* amb el quadre dramàtic del Centre Català de Santiago, i edità el recull de poemes *Saló de tardor*. Alhora, fundà la col·lecció «El Pi de les Tres Branques» i es dedicà a la traducció.

L'any 1948 retornà de l'exili i fou empresonat dos mesos i mig: és una altra etapa difícil per a Joan Oliver, perquè es troba amb una societat desfeta i amb un món presidit per tot allò que ell sempre havia rebutjat. Durant aquests anys, i fins al 1960, es dedicà a la traducció, col·laborà amb l'Agrupació Dramàtica de Barcelona i s'ocupà de tasques editorials. La major part de la seva obra de creació reflecteix aquesta situació de crisi i d'ofec, tant en el camp de la poesia –amb el poema *Epístola d'alta mar* i l'obra *Terra de naufragis* (premi Óssa Menor)–, com en el teatre –amb *Quasi un paradís*, *La gran pietat* (premi Àngel Guimerà), *Ball robot*, *La barca d'Amílcar*, *Primera representació* i *Tercet en re*–. L'any 1960 representa un moment important en la seva obra. La situació política és menys angoixant, però el més notable és que l'autor entra en contacte amb les noves generacions, sobretot les universitàries i intel·lectuals, que mostren un gran interès per tot allò que Oliver reivindica: la llengua, la cultura, les llibertats. Això es reflecteix en la seva obra en la recuperació parcial de l'humor, l'agressivitat



crítica i la ironia. Tot aquest procés culmina amb la publicació del llibre de poemes *Vacances pagades*, que, juntament amb *La pell de brau*, de Salvador Espriu, eren considerades les fites més destacades de l'aleshores vigent realisme social.

A partir d'aquí Joan Oliver es consolida com un dels grans autors de la nostra època, i la seva obra és reconeguda públicament amb nombrosos premis, entre els quals cal destacar l'Ausiàs March de poesia, la Lletra d'Or per *Vacances pagades* i el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1970). Des del seu retorn i fins a la seva mort, l'autor continuà treballant en el camp del periodisme, la traducció i el món editorial, i completà la seva obra amb nous reculls poètics: *Dotze aiguaforts de Josep Granyer* (1962), *Circumstàncies* (1968) i *Quatre mil mots* (1977); textos narratius: *Biografia de Lot i altres proses* (1963), i obres teatrals: *El mercat comú* (1965), *Lloguem-hi cadires* (1966), i *Vivalda o L'Àfrica tenebrosa* (1970). L'any 1975 es publicà l'*Obra poètica completa* i el 1977 el *Teatre original*, que contenen algunes obres inèdites i alguna reelaboració. La darrera obra poètica publicada fou *Poesia empírica* (1981), premi de la Generalitat de Catalunya. Morí a Barcelona la nit del 18 al 19 de juny de 1986, i fou enterrat a la tomba familiar del cementiri de Sabadell.

## El teatre. Visió general i etapes

El teatre de Joan Oliver és marcat per una sèrie de factors que el condicionen i aporten algunes de les seves característiques més importants.

a) És difícil situar la seva producció dramàtica dins unes coordenades determinades, perquè el teatre català, històricament,



té una escassa tradició i poca continuïtat, situació agreujada a causa de la Guerra Civil i la postguerra. Oliver ho veia així: «I avui podem dir –exagerant una mica la nota perquè tothom se n'adoni– que el teatre català és un magnífic solar: runa, pedregam, no poques barraques i algun quiosc de guix, d'estil vagament balcànic. Caldria ara procedir a netejar el terreny, a aplanar-lo, a preparar l'excavació dels fonaments».<sup>3</sup>

Per tal de pal·liar aquesta situació, Oliver ens ofereix la seva obra de creació, que tot seguit ressegüim, i la traducció d'autors dramàtics tan importants com Molière, Shaw, Beckett, Brecht, Txèkhov, etc. És, la seva, una important contribució a la creació d'aquests fonaments que el teatre català necessita.

b) Un esperit innat de revolta el menà a prendre una actitud de rebuig contra la classe social a la qual pertanyia: la burgesia, que en la majoria de les obres es converteix en el centre de les seves crítiques. Oliver pren també una actitud moralista i ètica, de compromís amb la societat i amb el seu país: primer, amb la crítica, la ironia i la paròdia com a principals armes; després, amb menys càrrega irònica, pretén reflectir els durs problemes amb què s'enfronta la societat a partir dels anys quaranta.

c) Formalment, l'autor aprofita de la tradició catalana alguns elements de la comèdia burgesa, però des d'una posició diferent, perquè ell empra aquesta tècnica per subratllar més la crítica a la burgesia. Així, doncs, en la majoria de les obres, el teatre d'Oliver es caracteritza per presentar «la construcció tipus *pièce bien faite*: unitat d'acció i de temps, plantejament, nus i desenllaç».<sup>4</sup>

3. «Quatre paraules», dins *Pigmalió*, adaptació lliure de l'obra de George Bernard SHAW per Joan Oliver, Barcelona, Nereida, 1957. Reeditat a Edicions 62, «L'Escorpi/Teatre», Barcelona, 1986.

4. Ricard SALVAT, *El teatre contemporani*, Barcelona, Edicions 62, 1966, p. 259.